

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ, ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

Նոր Տարիները իրենք իրենց կու գոն ու կ'երթան, իսկ կեանքը մեզմով է պայմանաւոր: Ամանորը բառ մըն է, զոր մարդուն միտքը հնարած է, ժամանակի գաղափարը թանձրացեալ կերպով կարենալ ըմբռնելու և անով չափելու կեանքին տեղդոթիւնն ու արժէքը:

Նոր Տարուան առիթով կը զգուշանանք պաշտօնական խօսքերէ, ինչպէս նաև ժամանակի իմացքին շուրջ ընթացիկ տեսութիւններէ: Օրերը որոնք մեր երէկը կազմեցին և որոնք մեր վաղը պիտի ըլլան, լեցուն կը թուին ծանր մտահոգութիւններէ աւելի դառն անակնկալներով: Ոչ մարդաբէ, ոչ ալ ողբասաց կ'ուզենք ըլլալ, սակայն մարդկութեան առջև պարզուող մղձաւանջը կը շարունակէ մնալ սև: Աւելիս՝ խաղաղութեան հաւանականութիւնները կը մոայլուին, կը թշուկուին նորանոր տագնապներով, և չյայտարարուած պատերազմը՝ Եւրոպայի, Միջին Արևելքի և Մարադոյի Արևելքի մէջ, նոր անդոհով կը լեցնէ սիրտերը: Որքան ալ միսթարական եղած չըլլայ իրականութիւնը որուն մէջ կ'ապրինք, առօրեայէն վեր մտածող հոգիներուն մէջ չէ մթադնած զալիք խաղաղութեան առհաւատչեան: Վասնզի ամենախոր նուաստացումները վերագնելի են, պայմանով որ վճարելու սէրը չպակսի մեզի, ինչպէս նաև ամենէն բարձր վրաստանութիւնները կը մնան խոցելի, եթէ պաշտպանուած չեն աւելի լայն և մարդկային ազդակներէ:

Այսօր աւելի քան երբեք, աշխարհը ի վիճակի է զգալու ոգեղէն ոյժին դերը կեանքին մէջ: Երէկ երբ լինել թէ չլինելու ծփանքին էր յանձնուած աշխարհի ճակատագիրը, բոլոր հոգիներուն մէջ կար այն խորունկ հաւատքը թէ բարին հզօր է չարէն և արդարութիւնը անխրաւութենէն: Աշխարհ այլևս մօտ է հաւատալու թէ անարիւն պատերազմը, այսինքն կենդանի խաղաղութիւնը երկնող տրամադրութիւնները կ'աւելնան: Որքան ծաւալուն դառնան պատերազմի նախճիրները, անսովոր համեմատութեամբ հետզհետէ կ'աճի թիւը առնոց՝ որոնց մէջ կ'ապրի եղբայրութեան և արդարութեան երազը: Աշխարհ կը փորձէ լաւէն լաւագոյնին երթալ, ինչ որ ալ ըլլան ժամանակին արգելքներն ու շարիքները:

Ստույգ է թէ վերջացած են մեծ պատերազմները խաղաղութեան առեւտրի դաշինքներով, սակայն փշրուած չէ ընչաքաղցութեան ոսկեհորթը, որուն առջև կը մորթուին արդարութիւնները և որուն սեղանին վրայ կը դոհուին սըրբութիւնները: Տակաւին դոյզն չափովս իսկ հարթուած չեն ընկերային այն բոլոր աններգաշնակութիւնները՝ յանուն որոնց միամիտ բազմութիւնները արդարութեան մղուած պատերազմներու կ'առաջնորդուին: Տակաւին չէ հասկցուած

ու գնահատուած «տիրութեան զօրութիւնը» և «յիմարութեան իմաստութիւնը», ու չէ ըմբռնուած այն անայլայլ խաղաղութիւնը, որուն մէջ «այդին իր պատուը, երկիրն իր արմտիքը և երկիրն իր ցօղը» տայ հաւասարապէս ամենուն:

Նոր Տարին ժամանակի հասկացողութիւն մը, հանգրուան մըն է, որուն իւրաքանչիւր վայրկեանը կտոր մը յաւիտեանականութիւն է, եթէ լեցուի մեր կեանքէն և իրողորժումներէն: Սակայն ժամանակը անբովանդակ զապաւար պիտի մնար առանց միտքին՝ որ հոս կը նշանակէ բոլոր ապրումներու զուժարը, այն չափով որով յաջողուած է անոնց Մեծ զապտնիքէն քիչ մը բան բնեւել: Չենք յաւակնիր հաստատելու թէ միտքը լուծած է երկիրքը, կեանքին խորագոյն իրականութիւնը: Բայց կը հաւատանք թէ զապտնիքներու այդ խորութենէն խորշկներ ինկած են մեր սեւեռումին:

Կեանքը երկու բաժին ունի, կրկնուող բաժինը և նորոգուող մասը: Այս վերջինն է որ կեանքը կ'ընէ տեական և կենդանի՝ նոր օրին դիմաց, անցեալէն առնելու ինչ որ իրադրժեւելի է դեռ այդ նոր օրուան մէջ և ձգելու՝ ինչ որ իրապէս հինցած է և անօգտազորժելի դարձած: Անոնք թէև անցեալին մէջ, բայց վեր են տնկէ և մենք անոնցմէ յաճախ կը ստանանք մեր ստեղծագործ ներշնչումները, զանոնք անգամ մը ևս մայրացնելով մեր հոգիին մէջ:

Ինչ որ չի նորոգուիր, մեռած է: Փերթողը, նկարիչը, կրօնաւորը, որոնք չեն կրնար եկող օրուան մէջ նորոգել իրենց միտքը, ողին, դատապարտուած են մեռնելու: Չորցած տերևներու և ճիւղերու նման, անոնք թօթափուելու միայն արժանի են կեանքի մեծ ծառէն: Տօները հանգրուաններ են, ամէն տարի իրարու յաջորդող, որոնք կու գան մեր կեանքին մէջ առիթ ըլլալու որ նորոգուի և կենդանանայ մնայունը և մեռնի ու չքանայ խեղճերէն: Ի վերջոյ պէտք է խելամոխք թէ մենք չենք եկած հոս, մեզի տրուած ժամանակի մուրհակը վճարելու համար միայն:

Տառապեցանք, սիրեցինք, մաշեցանք, բայց Նոր Տարւոյ սեմին՝ այս արարքներուն անդրադարձներն են որ պիտի շարունակեն խմորը կազմել մեր վալուան, անշուշտ որոշ յաւելումներով, վասնզի ամէն ապրում մեր հոգիին վրայ ճամբու մը պէս է, նման արցունքի հետքին՝ մեր այտերէն վար: Ուրիշ խօսքով, մեր վաղը թաւալուն կաթիլ մըն է. մեր երէկի ճամբաներէն փշուր փշուր գոյանալիք: Երէկը կը մեռնի վաղուան երկունքին մէջ: Նոր Տարին կամուրջն է ժամանակին, դէպքերը կը փլին կամ կը սահին իր ներքեւէն, բայց մեր ներքին ձայնը ամէն Ամանորի նորէն կը բանայ իր ճամբան դէպի յաւիտեանականը: Ինչպէս ձիւնին մէջ թաւալող ձիւնագնդակը իր վրայ կը փաթթէ անցած տեղերուն նոր ձիւնները, անոնցմով հետգնտէ մեծնալու և զունդ դառնալու համար, այնպէս ալ մեր ապագան մեղմէ կը շինուի, անքակտելի միութիւն մը պահելով մեր անցեալին և ներկային հետ:

Նոյն երևոյթը կարելի է դիտել ազգերու ճակատագրին երկայնքովը, իբր անոնք կ'անցնին անհատին համար դժուած բոլոր փուլերէն: Ինչ որ ճիշդ է մարդուն համար, պատճառ չկայ որ ճիշդ չըլլայ ազգերու պարագային, տագնապներէն, փորձանքներէն և փորձերէն ստեղծելու ճամբան՝ ուրկէ հաղորդ

կ'ըլլանք դալիքին: Եւ ազգի մը պատմութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց իր ազատագրումը արտաքին կորստաբեր ժամանակէն: Երբ ազգ մը որքան իր ներկային՝ նոյնքան ալ իր պատմութեան բովանդակովը կը մտածէ և կը զգայ ինքզինքը, կը գոյացնէ այդ կերպով իր հաւաքական ՆԱՐ, իր ողին ու զիտակցութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ ՌԵՆԱՆ: Որովհետեւ Յաւերժը պէտք է փնտոել ոչ թէ անցեալի՝ իր թէ ան ժամանակի սկիզբը եղած ըլլար, ոչ ալ դէպի ապագան, իբրեւ թէ ան ըլլար ժամանակներու վախճանը, այլ զայն պէտք է գտնել ներկային մէջ: Վասնզի յաւերժը ներկային իսկութիւնն է ինքնին: Ամանորը իրաւունք կը դառնայ երբ զայն ընենք տարւոյն գերագոյն օրը, ուր կը վերանորոգենք զմեզ մեր յաւերժին մէջ, այսինքն մեր հուծեան ապրող ու արփող և զմեզ մեր ներքին զիտակցութեան կանչող կշռոյթին մէջ:

Կեանքը ապրիլ մը չէ լոկ. մարդը մեծ ապագայի մը կանչուած է և անոր պէտք է պատրաստուի: Այս կեանքը պզտիկ ներկայ մըն է միայն, ուր հանդերձեալը կը շինուի: Հանդերձեալը վիպակն է երեւոյթական ենթադրութիւն մը չէ, այլ իրականութիւն: Երբեք պէտք չէ կարծել թէ այս աշխարհը իր մէջ ունի իր ապագան, իր վախճանը: Օրօրոցն ու գերեզմանը սկիզբ մը և վախճան մը չեն, այլ վայրկեաններ կեանքի յաւերժէն: Աշխարհն իսկ իր գոյութեամբ անշատ և առանձին բան մը չէ, այլ յաւիտեականութեան և մեծ ապագայի արտաքին և տեսանելի կողմը միայն, հազիւ նշմարելի մասնիկը մեծ մարդկին, շարժուն և փխրուն ալիքը անշափելի ուկիանին:

Գտնով կրօնական երեսին, անիկա այս քոյրը պատմութեանը, լուսաւորող, տօնադարձող կախարդանքն է: Տառապեցանք, մաշեցանք, բայց Նոր Տարւոյ սեմին ինքզինքնիս կը զգանք աւելի քան նոր: Այս կախարդանքը մեզի կուտայ ոյժ, և կ'ազատազրէ զմեզ մեր մեծ և պզտիկ վիշտերէն և յուսահատութիւններէն: Եթէ կարելի չէ ըլլալ մարդկային հոս, զոնէ հոն՝ երբ մարդը կը դադրի մեր մէջ և կը սկսի աստուածայինը: Մարդկային կեանքն ու պատմութիւնը յաւիտեական Մենդոց Գիրք մըն է:

Այս տեսակէտով, Ամանորի և Մնունդի տօներուն մերձաւորութիւնը կը դառնայ նշանակալից: Նոր Տարիին զգացումը ուրիշ ունի իր մէջ գեղեցիկ, եթէ նոր և ներքին ծնունդի խոկումով մը չկարենայ ոգևորուիլ: Նոր և ներքին ծնունդի այդ ինքնեկ բերումն է որ պիտի շարժէ մեր մէջ մեր Փրկչի Մենդեան տօնը: Պատմական դէպքի մը յիշատակութիւնը ըլլալէ աւելի՝ քրիստոնէին համար ան պէտք է ըլլայ հոգեկան նորոգումի մը հանդիսաւորումը: Գրիստոս, որ անգամ մը միայն ծնաւ պատմութեան մէջ՝ մարդկային մարմնով, ամէն օր պէտք է հոգիով ծնի մեր մէջ: Այս է գաղտնիքը ներքին վերածնութեան, որ քրիստոնէական կրօնի ամենագեղեցիկ պարզան է մարդկութեան:

* * *

Մեր ճակատագիրը կ'ուզէ որ Սփիւռքը այս օրերու տազնապներու ծիրին մէջ շարունակէ մնալ և դիմաւորել անոր կարելի անդրադարձումները: Փառքականութիւն չենք ընել, ոչ ալ Աստուծոյ բարձր պահպանութեան յանձնե-

լով կը զոհանանք մարդկութեան ապագան: Ի վերջոյ, «Խորհուրդ մարդկան կամք Աստուծոյ»: Եթէ ապագան Աստուծոյ ձեռքին մէջ է, սակայն մարդեր են անոր գործաւորները: Սիրտերու քաղցրութիւն, միտքերու լայնութիւն, կիրքերու զգաստութիւն՝ բոլոր ճակատներու վրայ, կեանքի այս մռայլէն և թոհու բռնէն շատ բան պիտի գեղչէր: Իրարու զօրք արգիլելու, զիրար չէզոքացնելու և առաջադիւր համար վատնուած ուժերը եթէ զօրածուէին մեր կեանքի կազմակերպութեան, պահպանման և ստեղծագործական թափին, մեզի պիտի շահեցնէին այն բոլորը՝ զոր չտրուեցաւ մեզի ունենալու անցնող կէս դարուն, հակառակ մեր պէտքին և փափաքներուն:

Մեր նիւթական և բարոյական գոյութիւնը ամէն օր հարկին տակն է լուրջ վտանգներու և ատենը չէ Բիւզանդական վէճերու, երբ այնքան պէտք կայ ամփոփուելու, լրջանալու և իրարու հետ ըլլալու: Պարտինք ունենալ միշտ, և մանաւանդ այս օրերուն, այն կարելի տրամադրութիւնը, մարդկօրէն և հայօրէն քննելու և լուծելու մեր միտքին և խիղճին առջև դրուած ազգային ու ժամանակի հարցերը: Պէտք չէ որ առիթ ըլլանք մեր հաւաքական կորովը քայքայող արարքներու և անոր խղճմտանքը պղտորող առիթներու:

Միւս կողմէն չենք հանդուրժեր որ անպատասխանատու նկատուելու չափ անկշիռ անձնաւորութիւններ միջամուխ ըլլան այս կարգի հարցերուն: Մեր մտքի և զրիի գործաւորները պէտք է զիտնան թէ ճորոյ հոգւոյն են, չարաչար չգործածելու համար Հայ մտքին զէնքը Հայուն դէմ: Երկրորդական հարցերու մէջ եղած կարծիքի տարբերութիւնները չեն կրնար խանգարել միեկնոյն նպատակին նուիրուած հոգիներուն համերաշխութիւնը, երբ անոնք համաձայն են էականին՝ այսինքն բուն սկզբունքին: Ինքնաճանաչ հասարակութիւններու համար վէճը սկզբունքին շուրջ չէ, այլ այն միջոցներուն և զօրծունէութեան՝ որոնց միջոցով կ'արտայայտուի սկզբունքը: Երբ մթնոլորտը կը լեցուի այսպիսի լուրջ և բարի տրամադրութիւններով, այսինքն երբ ողջմտութենէն միայն կ'առաջնորդուին բոլոր կողմերը, փոխադարձ հասկացողութեան գետին մը դիրքին կ'ըլլայ յարգութիւն: Կարծիքի տարբերութիւնները, եթէ շարունակեն մնալ իսկ, առ առաւել միջոցներու զանազանութիւն միայն կրնան յառաջ բերել, ու սիրտերը, սիրով լուսաւորուած, թէև տարբեր ճամբաներէ, բայց աւելի սերտ կերպով կ'ուղղուին նոյն նպատակին:

Նոր Տարւոյ սեմին և առերևոյթ խաղաղութեան մը ընդմէջէն, մեր աչքերուն կը պարզուին շփոթ Եւրոպա մը, իր յառաջդիմութիւններու մէջ շուտաւազ Ամերիկան և տակաւ իր վրդովանքը հրաբուխի վերածող Արևելքը: Հակառակ այս բոլորին սակայն, աշխարհը նորէն տրամադիր է հաւատալու թէ սպասուած խաղաղութիւնը պիտի գայ: Պիտի ուզէինք որ աշխարհի չորս ծագերուն նետուած մեր ժողովուրդի բեկորները, այս օրերուն մանաւանդ, ունենային իրենց մեծ պապերու նկարագրի սրտապնդիչ գիծը, ողջմտութիւնը, պարզել կարենալու համար այնպիսի զօրծունէութիւն մը՝ որ բոլոր կողմերու զնահատանքին արժանանար: Արևելքի մէջ մանաւանդ նոր կացութեան առջին է մեր ժողովուրդը: Անծանօթ չեն մեզի պայմաններն ու ժողովուրդները այս երկիրներուն, ու զիտենք թէ հոն ինչպէս կը ստեղծուին կնճիռները, թափ

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Թ.

ՆՈՐ ՏՈՄ ԱՐԻ ՀԱՐՑ

Եկեղեցական Բարեկարգութեան ծրագրին մէջ առաջիններու զիծին վրայ չի կրնար դրուիլ անշուշտ այս հարցը, քանի որ իր կարեւորութիւնը ո՛չ վարդապետական և ոչ ալ բարոյական երես ունի, և առ առաւելն երկրորդական աստիճանի եկեղեցագիտական արժէք մը կը ներկայացնէ:

Բուն խնդիրը, Հին և Նոր կամ Յուկեան և Գրիգորեան Տոմարներու Հարց, ծնունդ առաւ ԺԶ. Դարու երրորդ քառորդին, երբ, Հինին գիտական անճշգրտութիւնները հաստատուած ըլլալով, Լիլիոս, Կլաւիոս և Սերլետոս զիտուններուն կողմէ նոր մը պատրաստուեցաւ աստղաբաշխական զննութեանց համեմատ, զիտնականապէս շատ աւելի կատարեալ զործ մը անշուշտ, և Հռովմայ Գրիգոր ԺԿ. Պապին (1573-1585) օրով և հրամանաւ կիրառութեան դրուեցաւ, այդ պատճառաւ ևս կոչուելով Գրիգորեան Տոմար:

Կ'առնեն զգացումները և մանաւանդ ինչ միլիոններով կ'արտայայտեն իրենք զիրենք: Ունենանք մեր ժողովուրդի աւանդական իմաստութիւնը, որպէսզի փորձառութեան այդ սլաքը որեւէ կողմէ աւելի կարենայ ցոյց տալ մեր սեփական գոյութեան կողմը:

Քառասուն տարի է որ մեր մտաւոր ու հոգեկան ձգտումներու արտայայտութիւնը ելող Հայ Մամուլը կը ծրագրէ, կը պատգամէ, իբր թէ մեր կեանքին վերաբերեալ հարցերը, բայց մենք տակաւին կը թուի թէ չունինք ուղիւթիւն, իրարու ըսածը հերքելէ և իրարու արգելք ըլլալէն զատ: Զունինք տակաւին «մեր ամէն բանէ վեր»ը, հասարակաց այն հոգեզինեալ կարգախօսը՝ որ ոսկի թելով մը առնչէր մեր հոգիները իրարու: Զունինք խոստումներ, ինչ որ ալ լինի քաղաքական աշխարհի վիճակը, նոր Տարին նորոգուող կեանքի խորհուրդն է որ կը բերէ մեզի և քաղցր ու մտերիմ բան մը կայ այս մտածումին մէջ, եթէ նոյնիսկ անիկա չբխի բախտորոշ երեոյթներու դասաւորումէն:

Լուռ կ'անցնինք տարին սկսող հանգիսաւոր այս պահէն, մեր մէջ մեր զգացած բարոյական և հոգեկան այլ ապրումներէն: Շրջանն է մեր պապերուն գերազոյն իրականութեան, ողջմտութեան և զգաստութեան: Ծանր կիրքերու ուղեքներ կ'անցնին Սփիւռքի բոլոր վառարաններէն, երբեմն շատ մօտէն նոյնիսկ, շահագրգռելով մեր գոյութիւնը: Մտիկ ընենք մեր հոգիի գերազոյն մղումներուն, որոնք դարբերով գործեր են և պահպաներ մեր ժողովուրդը:

Ոչ մէկ ատեն հայուն խելքը կանչուած է այնքան — անելիք — նկատի ունենալու՝ որքան այս օրերուն:

Ե.